

interiorul societății, este **dorința de a trăi împreună**.

Elevul trebuie să fie receptiv, deschis la ceea ce se întâmplă în jurul său și trebuie să facă alegeri, implicându-se în procesul de schimb de experiență; să-și facă cunoscute aspirațiile, dorințele, sentimentele, valorile în grupul din care face parte; să-și exteriorizeze sentimentele și să se bucure de reușite; să găsească rezolvări pentru problemele cu care vin în contact.

Elevul cu CES trebuie să fie antrenat în limita posibilităților în forme active de învățare și obișnuit cu dezbaterea unor subiecte controversate.

Elevul să adopte o atitudine pozitivă împotriva aspectelor negative din societate (ca rasismul, stereotipurile din mass-media, concepțiile greșite legate de migrația globală) și să fie conectat permanent la problemele de actualitate [4].

BIBLIOGRAFIE

1. Revista EDICT, Revista Educației <https://edict.ro/rolul-educatiei-in-formarea-personalitatii/>
2. TOATE drepturile fundamentale pentru TOATE persoanele cu dizabilități! *Proiect*
3. *finanțat prin granturile SEE 2009 – 2014, în cadrul Fondului ONG în România*
file:///C:/Users/Mary/AppData/Local/Temp/7zO0B1E97CA/M3_Concepte_cheie,%20anexa%202.pdf.
4. VELEA, LUCIANA-SIMONA (coord.), *Participarea elevilor în școală și în comunitate*.
5. *Ghid pentru profesori și elevi*. București: Editura Agata, 2006.
6. Cum pot toți profesorii să sprijine educația pentru cetățenie și drepturile omului: un cadru
7. pentru dezvoltarea competențelor, Peter Brett, Pascale Mompoin-Gaillard, Maria Helena Salema. București: Editura Universitară, 2013 <https://rm.coe.int/cum-pot-toti-profesorii-sa-sprrijine-educatia-pentru/16807434ba>
8. GORAȘ-POSTICĂ Viorica. Educație pentru dezvoltarea comunității. Curs opțional
9. preuniversitar. Chișinău: Centrul Educațional PRO DIDACTICA. 2005.
10. https://mecc.gov.md/sites/default/files/educatie_pentru_dezvoltarea_comunitatii.pdf
11. ZOLOTARIOV, Elena și Mihailov Maria. Educația: teorie și metodă, Curs universitar.
12. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo”, Facultatea Pedagogie, Psihologie și Asistență Socială
13. http://dspace.usarb.md:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/842/educ_teor.pdf?sequence=1&isAllowed=y
14. L'intégration d'un enfant handicapé en classe ordinaire: quels rôles pour le maître. IUFM
15. de Bourgogne. Directeur de mémoire: Patrick Grosjean. Année 2003/2004. https://www2.espe.u-bourgogne.fr/doc/memoire/mem2004/04_03STA00110.pdf

DINAMICA STIMEI DE SINE LA ADOLESCENȚI

Popa Rodica, doctorandă, UPS „Ion Creangă” din Chișinău

CZU: 159.922.8

Abstract

This paper develops an analysis on the topic of self esteem for teenagers, in relationship with the ability of gaining success and happiness. I had under observation the role of the family and of school background in the development of self esteem. I highlighted the fact that complicated tasks create internal conflicts, which later may lead to the loss of self respect and trust in personal capacities. The end of this paper presents a research done in 2017, based on a survey which had, apart from other objectives, the role of investigating the didactic message upon the confidence of adolescents.

Key-words: self-esteem, self-image, adolescents, internal conflict, teacher style, confidence level.

Printre conceptele cu semnificație deosebită în analiza personalității din perspectiva psihologiei sociale este și cel al stimei de sine. S-a constatat că succesul social al unei persoane depinde de gradul de dezvoltare a stimei de sine. Dar această evaluare a valorii proprii personalității trebuie legată de una din dimensiunile esențiale ale conștiinței, care este cunoașterea de sine (conștiința de sine). Stima de sine este, așadar, un fenomen de natură cognitivă, este o componentă a schemei cognitive referitoare la sine.

Stima de sine este un concept cheie în multiple discipline psihologice, precum psihologia socială, psihologia personalității, psihologie medicală, psihologia clinică.

În psihologia socială, accentul se pune pe mecanismul formării imaginii de sine.

Elaborarea imaginii de sine se datorează interacțiunii cu ceilalți, după cum se apreciază în lucrarea coordonată de Serge Moscovici [3], idee ce a fost afirmată încă din 1902, de C.H. Cooley, în *Human Nature and Social Order*. Acest psiholog a introdus termenul de sine ca oglindă (*looking-glass self*) ce are în vedere imaginea exterioară care i se dă și evaluarea care i se face. „Noțiunea de sine ca oglindă implică trei elemente în conceptul de sine social: 1) imaginea noastră în fața celorlalți; 2) conștiința judecării pe care ei o realizează asupra noastră; și 3) sentimentele pozitive și negative care rezultă de aici”.

Imaginea de sine se elaborează în grupurile primare (familie, prieteni), față de care „individul este atașat prin sentimentul apartenenței comunitare” (Idem). Grupurile secundare, cum sunt colectivitățile școlare sau echipele de muncă, integrează individul doar prin participarea la o acțiune comună și, de aceea, au o influență mai mică în constituirea imaginii de sine.

După opinia lui Festinger, există în om nevoia de autoevaluare, iar „atunci când nu ne putem baza pe criterii obiective, materiale sau non-sociale, recurgem la comparația cu celălalt” [3, 49]. Acest „celălalt” este o persoană cu care subiectul avut în vedere seamănă prin anumite caracteristici (vârstă, gen, condiție socială). Oamenii au tendința de a ține cont de părerea celor cu care se compară și au tendința să acționeze pentru a schimba opinia acestora în cazul în care receptează anumite evaluări nepotrivite, nefavorabile. Așa se explică interesul adolescenților pentru aspectul lor fizic, grija lor pentru ținută și coafură. Ei simt nevoia să fie acceptați de către cei spre care se îndreaptă. Cât privește populația în ansamblu (de vârste diferite), cercetări de teren realizate de Moscovici și echipele sale indică faptul că se poate vorbi de trei categorii umane, clasificate din punctul de vedere al dependenței sociale:

1. Persoane care manifestă un *puternic grad de dependență* față de celălalt (35%. Acestea simt o puternică nevoie să se compare cu ceilalți).

2. Persoane cu o *dependență scăzută* (38%).

3. Persoane care manifestă *independență* și, care, prin urmare, nu simt nevoia să se compare cu ceilalți (27%) [3, 49].

Deși imaginea despre sine se formează încă din primii ani de viață, nu putem vorbi de stimă de sine decât mai târziu, odată cu intrarea copilului în colectivitățile de preșcolari, dar mai ales de școlari, pentru că abia acum copilului i se oferă posibilitatea de a se compara cu alții de aceeași vârstă. În familiile cu mai mulți copii se pot face comparații între frați și se manifestă frecvent sentimente de gelozie, produse de impresia că celălalt frate (sau soră) se bucură de mai multă dragoste din partea părinților. Uneori impresiile sunt motivate de realitate, pentru că părinții se pot atașa mai mult de unul dintre copii, nereușind să distribuie în mod egal afecțiunea lor. Alteori, însă, aceste impresii sunt lipsite de fundament și sunt efecte ale dorinței inconștiente

a fiecărui copil de a fi iubit mai mult decât celălalt (sau ceilalți) de către părinți. În mediul școlar însă, copiii au posibilitatea să se compare cu colegii lor și sub aspectul performanțelor. Depinde de măiestria cadrului didactic pentru a împiedica degradarea imaginii despre sine la copiii cu performanțe mai slabe.

Ca organizare a procesului didactic, sistemul Waldorf, care a fost experimentat și în școli din România, are meritul că permite valorizarea fiecărui copil în funcție de aptitudinile mai dezvoltate pe care le are: pentru matematică, pentru literatură, pentru muzică, pentru desen sau pentru sport ori lucru manual. Premiarea copiilor la sfârșitul anului școlar, nu pe baza mediei generale, ci pe baza performanțelor înregistrate în domeniile pentru care cel în cauză este mai înzestrat, este o altă tehnică menită să protejeze stima de sine a fiecăruia.

În preadolescență se produce fenomenul reculului stimei de sine, datorat transformărilor adesea nearmonice ale corpului afectat de puseuri de creștere. În timpul adolescenței propriu-zise, creșterea în înălțime și greutate se stabilizează, proporțiile corpului se refac și, de aceea, stima de sine nu mai are de suferit din motive estetice decât la adolescenții care realmente au anumite diformități fizice. Stima de sine va avea însă de suferit din motive de performanță. Adolescenții marcați de diferite forme ale eșecului școlar suferă pierderi și sub aspectul stimei de sine. O clasificare a adolescenților după criteriul stimei de sine permite stabilirea următoarelor categorii:

- Adolescenți cu stimă de sine scăzută. Caracteristici: sentimente de ură față de sine, tendința de a se neglija și deci de a nu se îngriji, manifestarea unor pretenții excesive față de ei și față de alții, dependență față de alții, pesimism, complex de inferioritate, însingurare, gelozie, invidie, schimbări bruște de dispoziție, teama de eșec și de respingere, strădania de a-și dovedi meritele.

- Adolescenți cu stimă de sine medie. Caracteristici: sentimente de îndoială în privința meritelor proprii, dependență de aprobarea celorlalți, prudență, optimism moderat, conformism, nevoia de a se compara cu alții, invidie față de realizările și bunurile altora, autonomie redusă, sentimente de anxietate și îngrijorare.

- Adolescenți cu stimă de sine ridicată. Caracteristici: atitudinea de acceptare a propriei persoane și a celorlalți; independență, deschidere, spontaneitate, optimism, interes pentru provocările vieții, flexibilitate, cu moduri de comunicare clare și directe, acceptare de sine și acceptarea propriilor probleme, sănătate bună, maturitate afectivă, atenție față de ceilalți [2, 69].

Asociat stimei de sine scăzute, trebuie vorbit despre complexul de inferioritate. Acesta apare pe fondul conștientizării unor deficiențe sau incapacități și constă în exagerarea lor în sistemul propriilor convingeri despre sine. Complexul apare în copilărie pe fondul conștientizării unor inferiorități reale (tulburări de limbaj, urâtenie fizică etc.). Termenul a fost introdus de psihologul german Alfred Adler. După părerea acestui autor de factură psihanalitică, acest complex își are originea în slăbiciunea firească, obiectivă a oricărui copil care se compară cu adulții. „Integrat în societatea adulților, prin însuși acest fapt, fiecăru copil este îndemnat să se considere mic, slab, neisprăvit, inferior” [1, 75]. Dar evoluția psihică spre acest complex este favorizată de atitudine educativă a unor părinți de a pretinde de la propriul copil mai mult decât poate acesta să ofere, ceea ce generează în sufletul lui un acut sentiment al nulității. Obiceiul de a-i ridiculiza pe copii este deosebit de nociv pentru evoluția psihică viitoare, alimentând în conștiința lor teama de ridicul ce-i poate urmări toată viața. Persoanele dominate de complexul de inferioritate se caracterizează prin nesiguranță și frică, trăiri afective ce-i împiedică să se

afirme. Uneori, acestea acționează pentru a compensa ceea ce gândesc a fi propria inferioritate. „Astfel, timidul devine agresiv, cel slab caută să-și demonstreze puterea, dominatul vrea să domine, iar cel care are sentimentul propriei inferiorități caută să-și demonstreze superioritatea. Acest mecanism de compensare, deși eficient pe moment, nu elimină totuși efectele complexului de inferioritate, ci numai le diminuează” [2, 74].

Asociat stimei de sine ridicate, putem vorbi de complexul de superioritate, care se forjează pe baza convingerii (îndreptățite sau nu) a respectivei persoane că dispune de calități care o situează deasupra celorlalți. Se manifestă prin tiranie, aroganță, tendințe de depreciere a semenilor, vanitate, tendințe de manipulare a celor slabi, de ironizare și chiar ridiculizare a acestora. Tentația de a se lansa în comportamente de hărțuire (de tip bullying) este mare la această categorie de adolescenți. Există deosebiri între fete și băieți privind manifestarea stimei de sine. Având un avans de aproximativ doi ani, comparativ cu băieții, în ceea ce privește dezvoltarea corporală, adolescentele suferă adesea un sentiment de însingurare, de neputință de a comunica cu băieții din aceleași colectivități, deoarece aceștia arată, în continuare, ca niște copii. Din acest motiv, preferințele lor se îndreaptă către băieții mai mari. La unele fete, maturizarea este mai precoce decât la celelalte. Cercetările subliniază faptul că fetele care se maturizează mai repede sunt mai predispuse la a consuma alcool, droguri, tutun și-și încep viața sexuală de la vârste mai mici. În plus, au mai multe raporturi conflictuale cu părinții sau cu autoritățile școlare. Cei care le cunosc au așteptări față de ele mai mari decât față de fetele mai puțin dezvoltate fizic, luând în considerare maturitatea fizică și nu cea psihică, ceea ce generează presiuni ce pot deveni stresante pentru ele [2, 74].

Interesul pentru propriul corp este mai mare decât la băieți. Fetele aspiră la idealul de frumusețe feminină al epocii, de aceea creșterea în greutate, peste o anumită limită, generează adevărate drame sau chiar comportamente alimentare aberante, culminând cu anorexia. Astfel de insatisfacții privind propria imagine corporală pot induce stări depresive.

Pentru băieți, precocitatea dezvoltării corporale este un motiv de mândrie și, în consecință, de coagulare a unei stime de sine ridicate. Băieții înalți și musculoși sunt percepuți de ceilalți ca fiind favorizați de soartă și uneori admirația se combină cu invidia. Talia redusă, corpul neatletic, performanțele scăzute în domeniul sportiv sunt motive de desconsiderare a adolescenților băieți. Supraponderabilitatea este taxată negativ pe considerentul că devine o cauză a performanțelor sportive reduse.

Dependența stimei de sine a adolescenților de stilul de educație parentală a fost luată în analiză ca obiect de interes științific de către mai mulți cercetători. Coopersmith (1967) a observat că băieții din clasele gimnaziale, cu o stimă de sine ridicată, își percepeau părinții își percepeau părinții „ca fiind calzi, săritori, iubitori și iertători”. Dimpotrivă, elevii cu o stimă de sine scăzută „erau crescuți de părinți permisivi foarte neglijenți sau foarte autoritari” [2, pp. 78-79].

Alți cercetători, precum Maccoby și Adams, au realizat o clasificare a stilurilor educative parentale, identificând patru tipologii:

- a) Stilul părintelui cu tendințe autoritare, caracterizat prin grad mare de sensibilitate, dar și prin pretenții mari privind comportamentul copilului în funcție de vârstă.
- b) Stilul dictatorial (lipsă de sensibilitate, dar impunând multe restricții).
- c) Stilul indulgent (sensibilitate, puține restricții).
- d) Stilul indiferent (nivel scăzut de sensibilitate și restricții).

Steinberg și Lerner, într-un articol din 2004, au argumentat în favoarea tezei că stilul autoritar este cel mai potrivit pentru consolidarea unei stime de sine ridicate. Celelalte stiluri de creștere au efecte nedorite asupra adolescenților, precum delincvența (stilul indulgent sau indiferent), dar și alte comportamente iresponsabile (stilul indulgent) ori dependența extremă de părinți (stilul dictatorial).

Cauzele stimei de sine scăzute la adolescenți sunt multiple. În primul rând, lipsa atașamentului parental în familiile cu părinți foarte ocupați sau plecați la muncă în străinătate. În al doilea rând, complexe care apar la adolescenții cu părinți adoptivi, chiar dacă mulți dintre ei oferă atașamentul necesar copiilor. Problemele referitoare la identitate, întrebările obsesive privind identitatea părinților adevărați au ca efect sentimente de insecuritate și jenă socială, deoarece statutul de copil adoptat este perceput mai întotdeauna ca un stigmat. În al treilea rând, stima de sine scade ca efect al tensiunilor din propria familie, ce generează în conștiința copiilor sentimente de insecuritate.

Într-o cercetare din 2017, pe populația școlară a liceului în care activez, ca profesor-consilier, am aplicat chestionare unui număr de 624 de elevi (toți cei prezenți în momentul respectiv, cercetarea fiind proiectată a fi exhaustivă), am urmărit mai multe teme, printre care și cea privind influența stilului didactic asupra stimei de sine a elevilor, prezentând și descriind în cadrul întrebării nr. „12”, 4 tipuri de profesori (stiluri didactice).

a. **Tipul uman-confesiv**, care sacrifică adesea din timpul orei pentru a se confesa în fața clasei în legătură cu problemele sindicale, de familie, conflictele cu colegii de cancelarie.

b. **Tipul uman-înțelegător**, care se gândește la efectele asupra stimei de sine a elevilor ale unei evaluări prea severe, acordând bonificații (pentru încurajare) celor cu rezultate modeste.

c. **Tipul profesionist-prietenos**, care gestionează toate momentele orei evitând pe cât posibil pierderile de timp, dar în pauze rămâne în mijlocul elevilor ascultându-le problemele și preocupându-se de organizarea timpului lor liber.

d. **Tipul profesionist-distant**, care menține permanent o distanță între el și elevi, nepreocupându-se de problemele lor personale și nici de organizarea timpului lor liber.

Întrebarea nr. 12, de tip scală, a cerut elevilor să evalueze aceste tipuri de profesori prin aprecieri de tipul: „Deloc”, „În mică măsură”, „În mare măsură”. Rezultatele sunt consemnate în tabelul de mai jos:

Tabelul nr. 1. Preferințele exprimate de elevi pentru tipurile de profesori

Tipuri de profesori	Deloc	În mică măsură	În mare măsură
a. Tipul uman-confesiv	47	27	90
b. Tipul uman-înțelegător	5	20	389
c. Tipul profesionist-prietenos	8	16	424
d. Tipul profesionist-distant	78	17	57

Răspunsurile de pe coloana „Deloc” au primit 1 punct, cele de pe coloana „În mică măsură” – 2 puncte și cele de pe coloana „În mare măsură” – 3 puncte.

Evaluările astfel nuanțate le prezentăm în tabelul următor:

Tabelul nr. 2. Sumatizarea punctajelor obținute de tipurile de profesori

Tipuri de profesori	Punctaj global	%
a. Tipul uman-confesiv	59	20,42%
b. Tipul uman-înțelegător	98	30,85%
c. Tipul profesionist-prietenos	34	31,52%
d. Tipul profesionist-distant	89	17,22%

După cum se vede din tabel, preferințele elevilor se îndreaptă spre tipul de profesor **profesionist-prietenos**, cu o intensitate a preferințelor de 31,52 %, pe locul al II-lea se profilează tipul **uman-înțelegător**, cu o intensitate a preferințelor de 30,85%, apoi, la o distanță de 10 procente în ce privește intensitatea preferințelor – tipul **uman-confesiv** (20,42%), pe ultimul loc situându-se tipul **profesionist-distant** (17,22%).

Pentru vizualizare prezentăm mai jos graficul acestor rezultate:

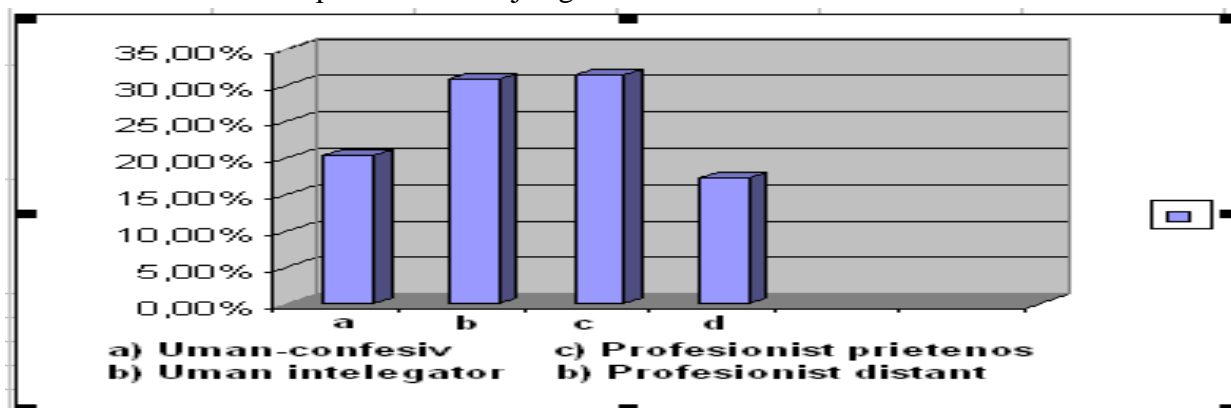

Figura nr. 1. Preferințe pentru tipuri de profesori

Este evident că elevii preferă pe acei profesori care contribuie la menținerea unei stime de sine înalte sau chiar ridicarea nivelului de încredere în calitățile proprii. De aceea stilurile „b” și „c” întrunesc, cumulativ, 62,37 procente. Stilul profesorului distant, cel mai puțin prielnic pentru protejarea stimei de sine a adolescenților, se bucură, în colectivitatea școlară studiată de cea mai scăzută simpatie (17,22%). Este totuși preferat de elevii care pun pe primul plan competența profesională a profesorului distant, dar conștiincios și bun profesionist.

Menționăm că liceul unde s-a făcut cercetarea este unul din liceele de elită ale municipiului Brăila.

BIBLIOGRAFIE

1. ADLER, ALFRED. *Cunoașterea omului*. Traducere. Studiu introductiv și note de Leonard Gavrilu. București: Editura Științifică, 1991.
2. DOBRESU, ADA-IOANA. *Adolescența azi. Aspecte psihosociale*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016.
3. MOSCOVICI, SERGE (coord). *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Trad. Cristina Moșu. Iași: Editura Polirom (Collegium), 1998.

PARTICULARITĂȚI ALE INTEGRĂRII PSIHOSOCIALE: FOCUS PE CONDIȚIA ADOLESCENȚILOR IMIGRANȚI MOLDOVENI DIN ITALIA

*Roșca Tatiana, doctorandă,
Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Chișinău
Caunenco Irina, doctor în psihologie, conf. univ.,
Institutul Patrimoniului Cultural al AȘM*

CZU: 159.922.8

Abstract

The presence of generations of immigrant adolescents on the Italian peninsula is a clear sign of the insertion and rooting of immigrants, the phenomenon cannot be omitted from the perspective of numerical relevance as well as that of social involvement. If the first generations were considered to be allogeneic, with few rights, today young people of other origins are a visible presence in Italian schools, forming a homogeneous group. Thus, immigrant adolescents often demonstrate a great deal of vulnerability and specific requirements in the inclusion process in the hospital society, even if the social services have the responsibility to manage the problems related to the phenomenon of the young immigrants with reference to the educational, linguistic, school and professional orientation, as well as the psychological assistance. and information on the rights of this social category. This paper, although not of scientific relevance, offers important clues regarding the inclusion process, as well as points of reflection on the fate of young Moldovan immigrants established in Italy. It highlights the level of gratitude for integrating more or less friendly in a society quite different from that of the native country, as well as the acute needs, resulting from this quite complex process.

Key-words: adolescent immigrant, social inclusion, the host country, homeland, social participation.

Tinerii adolescenți formează o componentă care este greu de definit, dar care comportă schimbări semnificative în compoziția populației de origine imigrată. Orice societate ospitalieră are tendința de a manifesta anxietatea asimilării în raport cu acești tineri, frică și prejudecăți. Creșterea inserției acestei categorii sociale ridică semne de întrebare serioase în definirea granițelor unei națiuni prin amestecarea și lărgirea hotarelor societății care are loc într-un mod deloc indolor.

Structura acestui substrat al populației este diversificată din punct de vedere al vârstei, condiției familiale, istoriei de viață etc. Unii adolescenți și-au format latura socială în țara-gazdă, pierzându-și legătura cu țara de origine, pe când alții, care au emigrat în adolescența tardivă, se regăsesc într-un context în care, după ce au trăit mulți ani în țara natală, au un atașament destul de puternic față de origini [3, p. 19]. Parcursurile biografice ale acestor tineri sunt multiple și importante în cadrul procesului de integrare în țara-gazdă.

Astăzi, nu mai este relevant termenul migrației economice, ce ține de căutarea unui loc de muncă, ci migrația populației, aceste generații devenind o componentă stabilă al mediului